

Μεσοπέλαγα! Ένα ψηλό κύμα ανεβοκατεβάζει το μικρό πλεούμενο, μια ανοίγοντας και μια κρύβοντας τον ορίζοντα. Μοναδικό φορτίο, ο μαντρακάς του μαρμαρογλύπτη. Κάθε ανέβασμα σημαδεύεται από την εναγώνια προσπάθεια προσανατολισμού, κάθε κατέβασμα από την ελπίδα ότι δεν θα είναι το τελευταίο. Μεσοπέλαγα, και η αναγνώριση του χώρου φτάνει σε κρίσιμο σημείο. Ακόμα κρισιμότερο, η επιλογή της πορείας. Στον ορίζοντα προβάλλουν αγνά σημάδια από ακτές γνωστές, μα καμιά δεν μπορεί να αποτελέσει πια προορισμό. Το μικρό πλεούμενο πέρασε απ' όλες, πήρε ό,τι είχε να πάρει, μα η Ιθάκη διαρκώς μετατοπίζεται, και μάλιστα με ολοένα και ταχύτερους ρυθμούς. Το τοπίο αλλάζει δραματικά. Ποτέ ίσως το σκάφος δεν βρέθηκε σε τέτοια αμηχανία μπροστά στο αύριο. Όμως, η επιλογή πορείας είναι μονόδρομος. Το караβάκι είναι καταδικασμένο να χαράξει πορεία μες στην ομίχλη, γιατί αλλιώς θα πάψει να πλέει...

Μια παράδοση, που επινόησαν πριν από πολλά χρόνια οι παππούδες μας για να ερμηνεύσουν την εποποιία της τηνιακής μαρμαρογλυπτικής, μας παραπέμπει σε ένα ναυάγιο: ο Φειδίας, ταξιδεύοντας για τη Δήλο, ναυάγησε στις ακτές της Τήνου... Σήμερα, η εποποιία αυτή αρμενίζει μεσοπέλαγα, μα ο καιρός δεν είναι πρίμος. Αναζητά εναγώνια προσανατολισμό!

Πιεσμένος απ' την ανάγκη, αλλά και λουσμένος απ' το φως του Απόλλωνα, το κύμα, τις χοντρές τσανακαλιώτικες θάλασσες, τον νετό και τον αγέρα, ο τηνιακός τεχνίτης του λίθου, αιώνες τώρα, θα ακολουθήσει μια συναρπαστική πορεία, μετουσιώνοντας το μάρμαρο σε ιδέα. Ξαλαφρώνοντάς το με τη θεία σμίλη, του δίνει φτερά, ώστε να σπάσει τα δεσμά του χρόνου, να κατακτήσει την αιωνιότητα. Μια σμίλη, ένας μαντρακάς και ελάχιστα εργαλεία ήταν αρκετά για να μεταρσιώσει το πολύτιμο υλικό που αφθονούσε στον τόπο του.

Στο διάβα του, πέρασε από δρόμους πολλούς. Καθένας τους, κι ένα σκαλοπάτι. Μακρά, επώδυνη πορεία στο χρόνο. Και ξαφνικά, χωρίς να το καταλάβει, ο τεχνίτης έγινε δημιουργός, πλάστης. Ο homo faber έγινε homo creator! Όμως, το τίμημα ήταν υψηλό. Τη γαλήνη της σχετικής αυτάρκειας αντικατέστησε το ανήσυχο πνεύμα, η αγωνία του φαουστικού ήρωα!

Πέρασε πολλά λιμάνια για να φτάσει έως εκεί. Τις απλές εφαρμογές της οικοδομικής τέχνης διαδέχτηκαν τα μπουκέτα του μπαρόκ, ποτισμένα με δροσιά από Ανατολή και Δύση, για να ακολουθήσει η ήρεμη, η γαλήνια ισορροπία των αρχιτεκτονικών μελών του νεοκλασικού μεγάρου: φουρούσια, πορτοσιές, σκάλες, κουπαστές. Παράλληλα, τα μεγάλα εκκλησιαστικά οικοδομικά προγράμματα στον Άθω και στις ακτές της

Άσπρης Θάλασσας θα αποτελέσουν μια νέα, μεγάλη πρόκληση για τον τεχνίτη του λίθου. Και όχι μόνο θα ανταποκριθεί με επιτυχία, αλλά, πολύ νωρίς, θα διατυπώσει ρητά και το μανιφέστο της τηνιακής εκκλησιαστικής μαρμαρογλυπτικής (Ιωάννης Χαλεπάς, Σμύρνη 1873).

Ένα άλλο λιμάνι θα αποτελέσουν οι χώροι της μνήμης. Η ανερχόμενη αστική τάξη θα απαιτήσει από το υλικό να διαιωνίσει την επίγεια παρουσία της. Κι εδώ ο τηνιακός μαρμαρογλύπτης θα διαπρέψει, μεταφράζοντας στην κοινή μεσογειακή γλώσσα τις κορυφές της ευρωπαϊκής επιτύμβιας γλυπτικής. Θα μεταγλωττίσει τον Canova και τον Thorvaldsen σε μια γλώσσα λιγότερο λόγια αλλά όχι φτωχότερη, κατανοητή, στολισμένη με ντόπια λαϊκά στοιχεία.

Όλα αυτά θα απαιτήσουν παιδεία, συντεταγμένη και μη. Πολύ νωρίς, κάθε σπίτι θα γίνει κι ένα μικρό σχολείο! Οι καρφάδες θα μάθουν να κρατούν τον μαντρακά και το βελόνι, αλλά και να σχεδιάζουν. Κάναβοι, μεγεθύνσεις, γραμμικά κι ελεύθερα σχέδια απ' τον πατέρα στον γιο. Και έπειτα θα έρθει ο πηλός, ο γύψος, το πέραςμα του έργου στο μάρμαρο... «Έν αρχή», πάντως, «ην το σχέδιο», κι αυτό το γνώριζαν πολύ καλά.

Η ανάγκη, όμως, δυναστεύει θεούς και ανθρώπους. Οι αλλαγές στην οικονομία θα στρέψουν τον τεχνίτη σε άλλες μορφές δημιουργικής έκφρασης. Το μάρμαρο θα ξανασυνδεθεί με την αρχιτεκτονική, όχι πια ως οικοδομικό μέλος, αλλά ως διακοσμητικό στοιχείο, σε χώρους εξωτερικούς και εσωτερικούς. Και η εξέλιξη αυτή, επώδυνη οπωσδήποτε, θα απελευθερώσει τον δημιουργό απ' τα δεσμά της εφαρμοσμένης τέχνης. Θα του ανοίξει νέους ορίζοντες ελεύθερης έκφρασης.

Ωστόσο, στο σημείο αυτό, η μαρμαρογλυπτική, μοιραία, θα βρεθεί σε αμηχανία. Όντας μεσοπέλαγα, είναι αναγκασμένη να αναζητήσει, να χαράξει νέα πορεία. Γύρω της, γνώριμα λιμάνια. Πέρασε απ' όλα, μα δεν μπορεί να επιστρέψει σε κανένα. Η νέα πορεία είναι μονόδρομος και οι εργάτες του λίθου καταδικασμένοι να τη χαράξουν μόνοι τους.

Σε αυτήν την εναγώνια αναζήτηση παραπέμπει το έργο «Μεσοπέλαγα», του τηνιακού μαρμαρογλύπτη Ονούφριου Δεσύπρη, στο Μουσείο Μαρμαροτεχνίας του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς. Ας αφουγκραστούμε την αγωνία του κι ας κοιτάξουμε προσεκτικά τον ορίζοντα.

Κώστας Δανούσης
Συγγραφέας-Ερευνητής